

GENTSE REVOLUTIONAIRE FIGUREN

Renier Gregorius Dubosch

“Boosaardig en wraakzuchtig... haatdragend, onverdraagzaam en kwelgeest... ambitieus... verscheurd door machtshonger, verblind door wraaklust... van arme drommel die hij was, werd hij in twee-drie jaar steenrijk... bracht de stad Gent onder verdrukking die zijns gelijke niet had in de hele republiek...” (1). Ziehier enkele termen en epiteta ontleend aan een brief van 9 Floreal Jaar VII (28 april 1799) die een vijftal Gentenaars naar het Corps Législatif zonden om afzetting te vragen van de commissaris van het Uitvoerend Directoire van de Centrale Administratie van het Scheldedepartement Renier Gregorius Dubosch. Wat is daar eigenlijk van aan ?

Dubosch is geen geboren en getogen Gentenaar. Hij werd geboren te Watervliet op 19 april 1765 uit een welstellende burgerfamilie die gewonnen was voor de hervormingsideeën. Waarschijnlijk heeft hij te Leuven gestudeerd en is hij houder van universitaire diploma's gezien hij in 1796 postuleert voor het ambt van notaris te Gent. Hij is Vonckist geweest. Bij de intocht van de Fransen loopt hij niet onmiddellijk in de kijker. In de “Club des Amis de la Liberté et de l'Egalité” ziet men hem niet op het voorplan treden. Hij wordt door Meyer niet op de lijst geplaatst van de “Sestig Borgan als Provisioneele Representanten van het Gendsch Volk”, (bij acclamatie ofte toejuychinge gekozen door het Vergaederd Volk in de Kerke van den H. Bavo den 28 November 1792”) (2) voor de Belgische Nationale conventie (3). Maar hij moet zeker opgemerkt geweest zijn, want op 22 februari 1793 toen, dank zij allerlei slinkse manoeuvres en een groot opgezet spel, beslist werd door “het Vergaederd Volk van Gend” de aanhechting van de stad bij Frankrijk te vragen (4) werd hij secretaris van deze vergadering benoemd.

Bij de terugkeer van de Oostenrijkers na Neerwinden (1793), zoekt hij zijn onderkomen in Frankrijk en wordt er voorzitter van de “Assemblée générale des Belges réfugiés” (5), groepering die onder zijn invloed snel de radicale toer opgaat. Bij de terugkeer van de Fransen vinden we hem weer als adjunct-secretaris van het arrondissement Oost-Vlaanderen. Deze administratie moest de “Staten van Vlaanderen” (6) vervangen. Nadien wordt hij op 4 Thermidor Jaar IV (2 juli 1795) benoemd in het ambt van “agent national” (7) bij la “nouvelle municipalité de Gand et Conseil général de la Commune” (8). Een nieuwe bevordering volgt op 17 november 1795 als hij commissaris benoemd wordt van het Directoire van de administratie van het Scheldedepartement. (Fig. 1)

Vanaf dat ogenblik beschikte hij over immense bevoegdheden. Hij heeft toezicht op alle gemeentelijke administraties van de provincie. Om het even welke functionaris wordt door hem benoemd en, gezien hij een wer-

Vryheyd.
Gelykheyd.

DE ADMINISTRATEURS
 VAN HET DEPARTEMENT
DER SCHELDE,
 Aen de Inwoonders van het zelve
 Departement.
BURGERS!

6 mei 1797

Geroepen door uwen wil tot de verheven, dog moeylyke Bedieningen van Administrateurs van dit Departement, zyn Wy daer van in het bezit gefelt. De ontelbaere moeylykheden wezentlyk verknogt an de nieuwe baan die Wy moeten dootloopen, en de geringheyd van onze Administratieve begaeftheden zouden Ons dezen aanzienlyken tak hebben doen schuuwen; maer den goeden geest die U-Lieden alle bezielt, de gegronde hope van in alle de Leden van uwe Municipale Administratien te vinden vrome-Mannen, en verlichte mede-werkers, als ook de vreeze van door afstand een gevaerlyk voorbeeld te geven, hebben Ons dezen tegenzin doen overwinteh. Wy hebben gedagt dat, door onzen moed, door een ongeveynist en vrypoffig gedrag, door eene standvastige beueifstiging, door eene welgepaste eensgezintheyd, en doot strenge grondregels van regtmaetigheyd, Wy deze hinderpaelen zouden konnen te boven komen.

Burgers! 't is boven al het vertrouwen waer mede Gy-lieden Ons wel hebt willen vereeren het gene Ons tot deze seneveiding heeft verwilligt; laet dit U-Lieden vertrouwen voortdueren; het zelve is van de aldergrootste noodzaakelykheyd zoo voor den goeden uytval van onze moeylyke werkingen als wel voor uwe eygen belangen. Gellieft Ons by te staen met uwen wyzen raed, en Ons te onderingten over uwe noodwendigheden, ja zelfs Ons tot Ons pligten te herroepen, is 't zaeken Wy het ongeluk hadden Ons van de zelve te verwyderen, ende, gelyk Wy durven verhoppen, uwe verwagting en zal niet teeneemael verydelt wezen. Onveranderlyk besloten hebbende van de rechtmaetige Wetten der Republiek te doen uytvoeren, van uwe Regten voor te staen en van onophoudelyk d'onverzeutelykste rechtveirdigheyd voor maetregel van alle onze stappen te hebben; alle onze poogingen zullen standvastiglyk voor oogwit hebben om U-Lieden den grootsten stapel van geluk die mogelyk zal zyn te bezorgen. Is het zaeken dat Wy dit zoo gewenschte oogmerk niet teeneemael konnen bereyken, houd U-Lieden Burgers van nu af overtuigt dat dit enkel zal zyn door dien dat onzen goeden wil en onze poogingen kragteloos zullen geweeft hebben.

Gedoen in Zitting van den 17 Floreal, vyfde jaer der Franche Republiek, presant de Burgers **DE RONGHE**, Prefident; **FOSTIER, DE BRUYNE, HAESEBEYT**, Administrateurs; **DU BOSCH**, Commissaris der uytwerkende Magt; en **VAN TOERS**, Secretaris en chef.

Voor expeditie conforme:
Gezeken, DE RONGHE, Prefident; en
VAN TOERS, Secretaris en chef.

Imprimeur, vis-à-vis le vieux Conseil.

Fig. 1. Manifest van 6 mei 1797, medeondertekend door Dubosch. (Archives Nationales, Parijs, F¹B^{II} Escaut (?) Verzameling E. Levis)

ker is, mag men stellen dat hij alles ziet, weet en onder controle houdt. (Fig. 2) Gezien het om een fanaticus gaat met een onbuigzaam karakter, interpreteert hij altijd de bevelen van uit Parijs letterlijk en past ze op de meest strikte en strengst mogelijke manier toe. Hij heeft twee vijanden : de gematigdheid en het gedraal, die hij aanklaagt waar hij ze ook maar aantreft, zelfs in regeringskringen. Hij wil regeren door schrik in te boezemen, om redenen die we verder zullen uiteenzetten, en gezien hij in de priesters de grootste vijanden van de republiek ziet, zal hij hen met de meeste strengheid bestrijden. Hij neemt zijn toevlucht tot leugen, zet op de meest verscheidene manieren personen onder druk, schrikt niet terug voor geweld en arrestaties en neemt zelfs zijn toevlucht tot chantage om het resultaat van

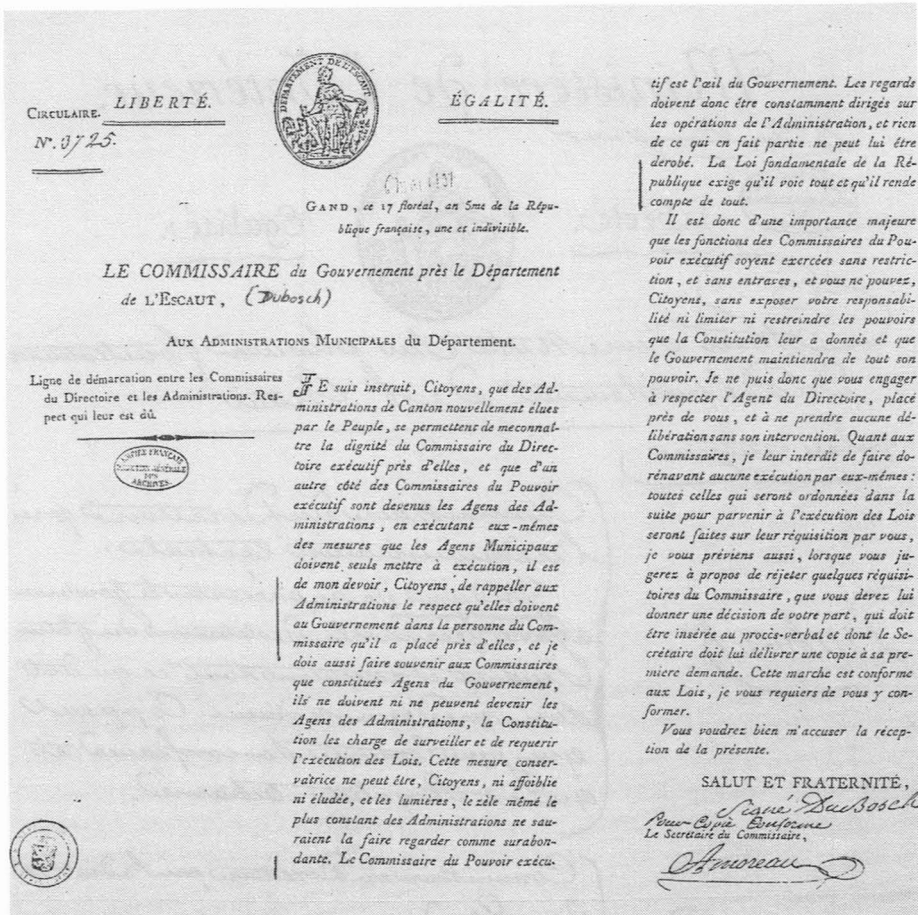

Fig. 2. Met deze circulaire herinnert Dubosch zijn medewerkers uit de administratie aan het respect en de gehoorzaamheid die hem verschuldigd zijn. Hij is het oog van de regering dat alles ziet en die over alles rekenschap moet afleggen. Het afschrift is ondertekend door zijn secretaris Amoreau. 6 mei 1797. (Archives Nationales, Parijs, F1B Escaut (?) Verzameling E. Levis)

de verkiezingen te vervalsen als hij denkt dat ze ongunstig zouden kunnen uitvallen voor de door hem gesteunde kandidaten. Hij liet denkbeeldige complotten vreten. Fabriceerde valse documenten die hij wijd en zijd liet verspreiden en zond vooral tijdens de Boerenkrijg (1789) onjuiste inlichtingen door naar het Directoire. De verbittering van de Gentenaars tegenover Du Bosch was zodanig dat zij niet aarzelden om zich rechtstreeks bij het "Directoire Exécutif" en het "Corps Législatif" te beklagen en de afzetting van de commissaris te vragen in weerwil van de rechtvaardiging die hij nog trachtte te geven van zijn houding op het gebied van zijn administratief beleid. Hij werd op 5 augustus 1799 afgezet en vervangen door zijn aartsvijand Bernard van Wambeke (9). (Fig. 3, 4 en 5)

Ministère de l'Intérieur.

B. au Commissaire

Liberté.

Egalité.

Extrait d'une note sur plusieurs fonctionnaires
du Département de l'Escaut
Les citoyens

Dubosch

Commissaire du Directoire pour
l'administration centrale.
Indigne de se présenter le Gouverneur
ayant permis la destruction de papiers
suivants et exécutant tout ce qu'il a
son médecin nommé Coppaut
qui jouit de toute sa confiance et
qui est Royaliste éclairé.

Amoreau

Commissaire du Directoire pour l'adm:ⁿ
de Gand.
Requisitionnaire, sadiroit exempt. Et
chaud, sans commission, et peu fait pour
représenter le Gouvernement.
L'original est au 1.er Bureau

F¹⁶ II Escaut 8

Fig. 3. Uittreksel uit een brief van Van Wambeke, hypotheekbewaarder te Gent, aan de minister van Binnenlandse Zaken, waarin hij het boekje van Dubosch openlegt. 27 Brumaire Jaar VII, 6 oktober 1798. (Archives Nationales, Parijs. F¹⁶ II Escaut 8. Verzameling E. Levis)

l'exécution des lois impériales, —
 méritent particulièrement la
 confiance du Gouvernement, si
 au contraire vous ne croyez pas
 devoir me donner cette marque de
 satisfaction, je serai forcé
 d'abandonner une place à laquelle
 je ne tiens que par mon attachement
 pour la prospérité de la République.
 Veuillez, à votre Ministère, me
 donner sur la présente une
 réponse quel conque, vous direct
 l'inter qu'après avoir fait tout le
 bien que vous attendez de moi, je
 reçois cette satisfaction avec
 justice

Salut & Respect
 Dubosch

Fig. 4. In een lange brief van 8 blz. verantwoordt Dubosch zich over zijn daden tegenover de Minister van Binnenlandse Zaken naar aanleiding van de brief van Van Wambeke waarin deze hem beschuldigt "un factieux", een oproerkraaijer te zijn. Hij voert zijn verdediging en vraagt de minister of hij nog zijn vertrouwen geniet; "... si au contraire vous ne croyez pas devoir me donner cette marque de satisfaction, je serai forcé d'abandonner une place à laquelle je ne tiens que pour la prospérité de la République." Zoniet vraagt hij ontslag. (Archives Nationales, Parijs. F¹B II Escaut 8. Verzameling E. Levis)

In zijn "Histoire de Napoleon et de la Grande Armée en 1812" schreef generaal Ségur: "Men kan slechts de grote historische gebeurtenissen begrijpen door goed de karakters van hun hoofdrolspelers te doorgronden". Dit is vanzelfsprekend, maar we denken toch dat het evenzeer nodig is het karakter en de zeden van de massa van hun onderdanen te kennen die zonder twijfel de gekregen bevelen uitvoerden, maar die ook zonder raad te geven, of juist door er wel te geven, hun zienswijze afstemden op de algemene geestesgesteldheid van het land en op de reacties van de ene of de andere tegenover de beslissingen door henzelf of door de hogere overheid genomen en dit is het geval voor Dubosch.

je vous
 l'original est
 au M. de
 Escaut
 Sur Dubouché,
 conf. c. 2

Le Commissaire Dubouché.
 Ministère de l'Intérieur.

Liberté. Egalité.

République Française

Extrait d'une lettre écrite au M. de l'Intérieur par le
 Conservateur des Archives Nationales à Paris
 Le 17 Brumaire. (D. Van Yambeko)

" J'annonçai en Méridor Dureau au Ministre de la police
 l'association qui existait entre le Commissaire près l'ad-
 ministration centrale et trois des administrateurs. J'y présentai
 Malheur qui résumait l'auallet en Bonheur, et
 je m'efforçai surtout sur l'absence de Commissaire,
 l'égotisme sur le faux protestant de malade. Je suis qu'il
 aida les artistes pour devenir les autres absences; je connais
 les moyens qu'il a mis en œuvre avec effet; mais je
 n'ignore pas non plus combien il est difficile et coûteux
 de découvrir le faux et le vrai des services prestés
 avec les vrais circonstances de la réalité

" Vétéran de la révolution et administrateur de ce dept.
 jusqu'au mois de septembre de l'an 8, j'ai appris à
 connaître le homme: j'ai vu Le Commissaire Dubouché
 succéder à son poste et j'ai vu par de nouvelles commissions

R.M. Paris F^{1B} II Escaut 8

EMPIRE FRANÇAIS
 DIRECTION GÉNÉRALE
 DES ARCHIVES

LEVVIS - GEN

Fig. 5. Naar aanleiding van de vorige brief (Fig. 4) schrijft de minister een interne nota, die bij hogervermelde brief in zijn persoonlijk dossier gevoegd werd. Hij acht "le Commissaire du Directoire près l'administration centrale indigne de représenter le gouvernement..." (Onwaardig om de regering te vertegenwoordigen) Zijn secretaris, Amoreau, ondergaat hetzelfde lot: beiden worden ontslagen. (Archives Nationales, Parijs, F^{1B} II Escaut 8. Verzameling E. Levis)

Te Gent noemt men hem een dwingeland en het is ook juist dat hij onder alle omstandigheden blijk geeft van een blinde heerszucht, onbuigzaamheid en onverzoenlijkheid. Dat dit zo is, is in hoofdzaak te wijten aan een zekere enggeestigheid samen met een onwankelbaar geloof in de juistheid van zijn principes, die hij uitstekend waant. Hij kan niet begrijpen dat anderen anders denken dan hij en hij zou hen wel onder dwang op andere ideeën brengen. Hij zal altijd koppig en stijfhoofdig zijn en zijn reacties zijn steeds direct en gewelddadig. Het is eigenlijk een bekommernis van iedereen die met weinig middelen een bliksemcarrière heeft gemaakt. Naarmate de ideeën te Parijs wijzigen, beseft hij de onzekerheid van zijn situatie en acht het raadzaam zijn positie veilig te stellen door alle bevelen strikt uit te voeren, zodanig dat hem geen enkel verwijt van slordigheid kan gemaakt worden. Hij heeft zeer zeker een groot gevoel voor politiek, want hij wantrouwt zijn vrienden evenzeer als zijn vijanden. Hij leeft voortdurend met het spookbeeld verdrongen te worden.

Vaak haalt hij schurkenstreken uit om zijn vijand een voetje te lichten en deinst er geen ogenblik voor terug zijn toevlucht te nemen tot leugens. Het is eigenlijk ook iemand met slechts een geringe ambitie, voldaan met de positie en de macht die hij bekleed, want hij is nooit kandidaat geweest voor de Centrale Hoge Administratie van België, noch voor de Conseil des Cinq-Cents, waarvoor hij zonder moeite verkozen zou kunnen geweest zijn. Het is een man met een complexe persoonlijkheid die voorwendt "de vriend en de beschermer van het volk" te zijn, maar niets gedaan heeft om de miserie te lenigen, niets om de lonen te verhogen, niets tegen de verpletterende arbeidsduur.

We moeten echter één belangrijk pluspunt op zijn actief schrijven : en dat is de complete afwezigheid van vleierij ten opzichte van de groten. Als we het geheel van zijn omvangrijke briefwisseling doornemen, vinden we ten opzichte van het gezag meer wrange post dan brieven met lofbetuigingen.

Dubosch is te Gent een van die harde en onbuigzame mannen geweest die met een gerust geweten meer kwaad dan goed aangericht hebben. Maar hij heeft ook ontegensprekelijk, zonder het te weten, een klimaat geschapen dat gunstig was voor het aanvaarden van de Nieuwe Orde die het gevolg was van de komst van Bonaparte, want de minder willekeurige wijze waarop de administratieve en andere maatregelen toegepast werden door het consulaire regime, scheen in de ogen van de grote meerderheid van de bevolking een lotsverbetering te zijn en een gunstige factor om de hoop te doen heropleven die door de onverzoenlijkheid van de Commissaris van het Uitvoerend Directoire bij de Centrale administratie van het Scheldedepartement Renier Gregorius Dubosch de grond ingeboord was.

Fernand LELEUX
Vertaling, verklarende nota's
en documenten : Eddy LEVIS

ERRATUM

G.T. 1989 nr. 2 van 15 maart blz. 85 regel 21, lees "het jaar VI" i.p.v. "IV".

VOETNOTEN

- (1) De originele tekst luidt : "Etre malfaisant et vindictif... haineux, intolérant et persécuteur... ambitieux... dévoré de la soif de pouvoir, aveuglé par l'esprit de vengeance... de pauvre qu'il était, devient très riche en deux ou trois ans... faisant régner sur la ville de Gand une oppression qui n'a pas d'exemple dans la République entière..."
- (2) G.T. 1988 blz. 224 Fig. 1.
- (3) Was oorspronkelijk bedoeld om de nieuw veroverde gebieden te besturen, maar is uiteindelijk nooit opgericht door de aanhechting van ons land bij Frankrijk.
- (4) Zie deel VIII Fig. 2.
- (5) vertaling : "Algemene vergadering van de Belgen in ballingschap".
- (6) Het landsbestuur uit het Ancien Régime.
- (7) Nationaal vertegenwoordiger, gevolmachtigd beambte.
- (8) Gemeenteraad.
- (9) Zie deel VIII.

UITHANGBORDEN TE GENT (Vervolg)

Evenals de planten waren ook de DIEREN een geliefd onderwerp bij uithangtekens.

Bij het "vry huys, vry erve" "Dit es den Ram", gelegen op de *Hoogpoort*, bespraken we reeds de gevelstenen in verband met de eigenaars en hun beroep. De huisbenaming staat op het belangrijkste reliëf, een ram, afgebeeld met een fladderende banderol waarop de voornoemde benaming. Het huis dat van 1732 dateert, werd in 1892 hersteld. De benedenverdieping werd ondertussen smakeloos tot winkelruimte omgebouwd.

Op de gevelkant langs de *Burgstraat*, van het hoekhuis in de *Jan Breydelstraat* bevinden zich twee gevelstenen waarop lopende honden zijn gebeiteld. Het huis werd in het begin van de 18de eeuw gebouwd in renaissancestijl. Balusters en vruchtenslingers versieren beide gevels.

In de *Schepenhuisstraat* (hoek *Onderstraat*) staat een ondertussen gerestaureerd huis "de Rave". Tot voor een paar jaar hing er, aan de hoek zelf, een gehavende gevelsteen die nu waarschijnlijk in het Museum voor Stenen Voorwerpen berust. Deze steen werd ondertussen door twee gepochromeerde exemplaren vervangen. Het huis is waarschijnlijk 17de-